

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ: ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЩОДО ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Постановка проблеми дослідження. На сучасному етапі розвитку в Україні спостерігається ґрунтовна економічна трансформація, що потребує залучення довгострокового вкладення коштів іноземними інвесторами. В умовах сьогодення одним із найголовніших факторів розвитку нашої країни є інвестиції. Управління інвестиційними процесами, їх інтенсивність, результативність і характерні особливості залежать від інвестиційного клімату, що сформувався в державі. Тому дослідження інвестиційного клімату та напрямів його зміцнення є досить актуальною темою, адже саме на основі його стану визначається привабливість країни для здійснення іноземними інвесторами у ній інвестиційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями даної теми займалися такі вчені-економісти: І. А. Бланк, Д. В. Ляпіна, А. А. Пересад, С. В. Покропивний, У. Ф. Шарп, А. П. Вожжов, О. І. Даций, І. О. Бут, І.Ю.Гришова, В.В.Кужель, Т.С.Шабатура, С.С.Стоянова-Коваль, І.О. Крюкова, О.В.Митяй, О.Г.Чирва та ін.[1-15] Так, як економічна система постійно змінюється, з'являється об'єктивна необхідність у проведенні додаткових досліджень у галузі інвестування, з метою виявлення чинників, що негативно позначаються на процесі іноземного інвестування.

Метою статті є дослідження сучасного інвестиційного клімату в Україні та з'ясування можливих напрямків щодо його покращення.

Виклад основного матеріалу. Однією із провідних умов розвитку економіки України є активізація інвестиційного процесу. Сучасні умови здійснення виробничо-господарської діяльності підприємств України потребують додаткового залучення капіталу від іноземних інвесторів. Залучення іноземних інвестицій сприяло б безперервній діяльності підприємств та покращенню стану економіки загалом. Світова практика свідчить, що залучення ресурсів у вигляді інвестицій є дієвим способом підвищення рівня національної економіки.

Згідно із законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. №1560-ХІІ (остання редакція від 06.12.2012 р.) інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які є вкладеннями в об'єкти підприємницької діяльності, в результаті чого створюється прибуток (дохід) чи досягається соціальний ефект [6]. Інвестиції посідають головне місце в економічному процесі, вони сприяють розвитку національної економіки та покращенню її стану в міжнародній економічній діяльності. Для поглибленого залучення іноземних вкладень держава зобов'язана створити сприятливий інвестиційний клімат.

Інвестиційний клімат – сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних факторів, які притаманні певній країні і визначають її привабливість для іноземного інвестора [2].

Інвестиційний клімат для України є одним із головних чинників забезпечення її стабільного розвитку, який означає вихід усієї господарської діяльності країни на режим сталого соціально-економічного розвитку. Інвестиційний клімат – це поєднання факторів інвестиційної привабливості та факторів інвестиційних ризиків.

Особливості економіки України як об'єкта інвестування в контексті глобальних процесів щодо інвестиційної привабливості:

– достатньо місткий внутрішній споживчий ринок. За чисельністю населення Україна є однією з найбільших країн у Європі. Всупереч тенденції щодо загального зменшення чисельності населення за кількісним показником споживчий ринок залишається дуже великим. До того ж купівельна здатність в цілому незначна, але факт

масштабу сам по собі формує інвестиційну привабливість;

- високий інтелектуальний і професійний рівень працівників в Україні. При цьому вагомим елементом є те, що вартість трудових послуг на ринку праці України мала і не суттєво відрізняється від рівня країн ЄС. Тобто в країні забезпечується привабливе для інвесторів співвідношення між кваліфікаційним потенціалом і ринковою ціною робочої сили;

- вигідне географічне положення та наявність важливих природних ресурсів. Україна розташована в центральній частині Європи – на межі розширеного ЄС і має територіально розвинуту залізничну мережу, морські порти і магістральні трубопроводи;

- оновлена фінансово-банківська система. Це пов'язано з появою у банківському секторі міжнародних фінансових груп і покращенням регулювання банківського сектора Національним банком України.

Прийняття інвестиційного рішення супроводжується детальним аналізом середовища можливої діяльності, особливо якщо мова йде про великі масштаби вкладення коштів. Під час проведення аналізу необхідно визначити шанси і ризики, які можуть виникнути в середовищі діяльності. Так, як ризик – це неодмінний аспект будь-якої підприємницької діяльності, то за наявності певної інвестиційної привабливості відразу з'являються такі інвестиційні ризики:

- ризики макроекономічної нестабільності. Так, одним із вагомих чинників вдалої інвестиційної діяльності є низький рівень знецінення грошей та передбачуваність динаміки цього показника;

- ризики корупційного впливу на підприємницьку діяльність. Корупція реформує певні стереотипи ведення підприємництва і взаємодію з державними органами;

- ризики недостатнього захисту прав інвесторів. Ця проблема поширюється насамперед на забезпечення прав власності;

- ризики недосконалості інвестиційного законодавства, невідповідності організаційно-управлінських форм світовим, нестабільності правової сфери в цілому, нестабільності політичної ситуації.

Інвестиційний клімат – це стан певної сфери інвестування або її бачення реальними та потенційними інвесторами. Для інвесторів потрібні правова стабільність і прозорість, які дають можливість оцінити економічну вигоду проектів в майбутньому та впевненість у наявності передумов для їх реалізації.

Нині найбільш привабливими для іноземних інвесторів такі сфери економіки України як автомобільна промисловість, високі технології, виробництво біопалива, хімічна промисловість, металургія, харчова промисловість та інші. Але все ж таки не вдається в Україні створити привабливий інвестиційний клімат для надходження іноземного капіталу в національну економіку.

На сучасному етапі в економіці України склались особливі умови інвестиційного клімату. В рамках проведення макроекономічної політики, інвестиції здійснюються тільки у сфері обігу і в експортоорієнтованому сировинному сегменті виробничої сфери [5].

Специфічні умови української національної економіки визнають існування особливих проблем формування її інвестиційного клімату[2]:

- високе податкове навантаження, відсутність пільг для виробничих інвестицій, надмірний випуск облігацій державної внутрішньої позики для поповнення державного бюджету. Інвестори віддають перевагу вигіднішим сферам вкладення капіталу – банківським операціям, купівлі цінних паперів, нерухомості, торгівлі споживчими товарами тощо;

- надмірна демонетизація ВВП, внаслідок чого підприємства втратили необхідні обсяги оборотних засобів і грошових коштів, що наштовхнуло їх переходити на бартерні розрахунки. В Україні спостерігаються втрати фінансово-відтворювальної бази інвестиційного розвитку. Багато підприємств не в змозі формувати необхідні фінансові

ресурси для розвитку за рахунок прибутку та амортизації;

- сучасний ринок не використовує величезну частку виробничого потенціалу через його низьку конкурентоспроможність, високе фізичне та моральне зношення;
- в Україні відбулося надзвичайне знецінення основного капіталу і матеріальному виробництві. Амортизаційні кошти нерідко використовуються не за прямим призначенням, а на поповнення оборотних коштів чи відволікаються в банківський сектор на комерційні цілі.

Устаткування на цих підприємствах занепадається, висококваліфікований персонал залишає високотехнологічні виробництва. Персонал, зайнятий у науково-дослідних роботах і розробках, зменшився майже у 2 рази.

При створенні сприятливого інвестиційного клімату, важливо пам'ятати, що глобалізація економіки, розширюючи доступ до наявних у світі інвестиційних ресурсів, тим самим неодмінно загострює конкуренцію між суб'єктами економічних відносин, що потребують вкладення коштів в ту чи іншу підприємницьку діяльність. Для того, щоб підвищити обсяг залучених інвестицій, необхідно мати для них умови, кращі, ніж у конкурентів. Якщо національні інвестиційні ресурси витікають за межі країни, то це говорить про те, що у своїй країні інвестиційний клімат для них менш сприятливий.

Вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності економіки України певним чином пов'язано із можливостями залучення прямих іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції – форма участі іноземного капіталу в реалізації інвестиційних проєктів на території країни-реципієнта, яка характеризується активною участю інвестора (чи його представників) у діяльності організації. Прямі іноземні інвестиції характеризуються найбільшим попитом особливо в країнах, що розвиваються, оскільки дозволяють реалізувати масштабні й важливі проєкти, сприяти доступу до сучасних технологій і методів управління підприємствами [1].

Переважає більшість інвесторів, які вкладають кошти в українську економіку орієнтовані на одержання прибутку в межах короткострокового інвестування, а інвестиційна політика України має бути спрямована на стратегічних інвесторів. Щоб підвищити інвестиційний імідж України на міжнародному ринку необхідно забезпечити стабілізацію соціально-економічного та політичного розвитку, а саме – створити сприятливі умови із високим рівнем захищеності прав закордонних інвесторів. Також існують недоліки, що пов'язані із відсутністю регуляційних визначень та меж інвестиційної діяльності – тобто не встановлено кваліфікаційний мінімум іноземних інвестицій, не визначено процес отримання прав власності на землю іноземними інвесторами, не зазначено методи страхування іноземного капіталу тощо. Актуальною проблемою є непрозорість системи реєстрації та можливість викривлення відомостей про акціонерів, розмивання капіталу внаслідок додаткових емісій акцій, блокування проведення зборів акціонерів тощо [7].

Інвестиційний процес є дуже вагомим для відображення та піднесення економіки України. Національна економіка використовує зовнішні джерела фінансування, які надходять в різних формах.

При оцінці перспектив фінансування інвестиційних проєктів серед особистих джерел одним із головних залишається прибуток підприємств, але через велике оподаткування і наявність великої кількості багатьох підприємств ці можливості дуже обмежені. Скорочення доходів підприємств звужує не тільки фінансові ресурси країни, а й можливості суб'єктів господарювання фінансувати укладення за рахунок внутрішніх джерел.

Крім того, головна причина низької участі місцевих органів влади у фінансуванні інвестиційних проєктів – дефіцит коштів у місцевих бюджетах. За дослідженнями провідного економіста А. А. Пересади, більша частина коштів, яка виділяється з державного або місцевого бюджетів, спрямовуються на фінансування у малоефективні або

збиткові підприємства державної власності, а це знижує роль держави у регулюванні інвестиційного процесу [8].

У сучасних умовах один із інститутів, що бере активну участь у фінансуванні інвестиційних проектів є банківська система, але банки ставляться невпевнено до ризику і вимагають суттєвого забезпечення кредиту від позичальника. На розвиток кредитування інвестицій негативно впливає нестабільний фінансовий стан суб'єктів господарювання. Тому потрібно погодитися з думкою Крюковой І.О., яка стверджує, що джерелом зростання банківського капіталу є прибуток суб'єктів господарювання. При цьому суттєве нарощування банківського капіталу й зростання обсягів інвестиційного фінансування за рахунок банківської системи можливе лише за умов стабільного економічного розвитку підприємств. Основні тенденції процесу накопичення ресурсів банківської системи України вказують на доволі обмежений їх розмір [4].

Розвиток інвестиційних проектів залежить від створення в Україні сприятливого інвестиційного клімату, а так, як українські методи забезпечення інвестування проектів ще лише формуються, то це є основною проблемою здійснення ефективного проектного фінансування в умовах трансформації економіки України.

Основні фактори недофінансування інвестиційними ресурсами національної економіки:

- орієнтованість політики держави на залучення інвестицій з боку міжнародних фінансових організацій таких, як Міжнародний валютний фонд і Міжнародний банк реконструкцій і розвиток, а не на створення сприятливих умов в інвестиційній галузі для залучення потенційних стратегічних іноземних інвесторів;

- непрозорість системи відкритості фінансового ринку України та недосконалість розвитку законодавчої бази як для національних, так і для іноземних потенційних інвесторів;

- спад розвитку національного господарства та політична нестабільність.

Недостатній обсяг інвестицій в українську економіку позначається на технологічному відставанні виробництва, зростаючій зношеності основних фондів. Існуючі в Україні перешкоди реалізації пріоритетів формування інвестиційного клімату мають системний характер і охоплюють правову, економічну, науково-технологічну та фінансову складові [9].

Стратегічним завданням для України є підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості її економіки, а для досягнення цього необхідно не тільки підвищувати і розвивати інвестиційні переваги української економіки, а й зменшувати ризики інвестиційних вкладень, які дуже впливають на зацікавленість іноземних інвесторів у інвестуванні в українську економіку.

Висновки. Економіка України вимагає великих інвестицій для модернізації виробничої бази, структурних змін, підвищення конкурентоспроможності в межах глобальної економіки, а інвестиційний клімат потребує істотного покращення.

Для формування сприятливого інвестиційного клімату слід відзначити такі напрями [3]:

- досягнення вищого ступеня політичного консенсусу, який має забезпечити партійна структурізація і перехід до нової парламентсько-президентської форми правління, що в свою чергу має сприяти послідовній державній політиці у напрямку поглиблення реформ;

- завершення формування стабільної і передбачуваної нормативно-правової бази, яка б ґрунтувалася на принципі рівності всіх інвесторів і забезпечувала всебічне регулювання питань інвестиційної діяльності;

- гармонізація взаємовідносин між органами державної влади та управління і підвищення їх ефективності, усунення бюрократизму і прояву корупції;

- подальше реформування податкової системи, в тому числі шляхом зниження

податкового навантаження, підвищення прозорості процедури адміністрування податків, диференціації податкових ставок, скасування окремих податків чи їх заміна;

– реформування діючої системи корпоративного управління, створення механізму результативного захисту та законних інтересів інвесторів.

Перелік впровадження зазначених заходів дасть змогу збільшити ступінь інвестиційної привабливості економіки України, що призведе до залучення нових потенційних іноземних інвесторів.

Анотація

У статті розкрито особливості сучасного інвестиційного клімату в Україні та чинники його формування. Розглянуто мотиви стримування грошових потоків в економіку України. Визначено особливості проектного інвестування. Проаналізовано вплив джерел інвестування на інвестиційний клімат. З'ясовано головні напрями покращення інвестиційного клімату.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиції, інвестиційний ризик, іноземні інвестиції.

Аннотация

В статье раскрыты особенности современного инвестиционного климата в Украине и факторы его формирования. Рассмотрены мотивы сдерживания денежных потоков в экономику Украины. Определены особенности проектного инвестирования. Проанализировано влияние источников инвестирования на инвестиционный климат. Выяснено главные направления улучшения инвестиционного климата.

Ключевые слова: инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, инвестиции, инвестиционный риск, иностранные инвестиции.

Abstract

The article describes the features of current investment climate in Ukraine and the factors of its formation. Considered grounds containment cash flows in Ukraine. The features of the project investment. Found out the main directions of improving the investment climate. The influence of the sources of investment in the investment climate.

Key words: investment climate, investment attraction, investment, investment risk and foreign investment.

Список використаної літератури:

1. Бланк І. А. Основи інвестиційного менеджменту / І. А. Бланк – К.: Ельга-Н, Ніка-Центр. – Т. 1. – 2001. – 536 с.
2. Бут І. О. Інвестиції як основа структурних зрушень в економіці / І. О. Бут // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремих бізнес. – Дніпропетровськ. – 2008. – Т. 1. – С. 3-4.
3. Ванькович Д. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економіко-правовий аспект / Д. Ванькович, Н. Демчишак // Економіст. – 2007. – № 4. – С. 79-81.
4. Вожжов А. П. Банківський капітал в економіці України / А. П. Вожжов, О. І. Клименко // Фінанси України. – 2002. – № 8. – С. 88-97.
5. Дацій О. І. Інноваційні моделі забезпечення економічної безпеки держави / О. І. Дацій // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 19. – С. 5-8.
6. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
7. Іваночко С. Чинники формування інвестиційного клімату в Україні / С. Іваночко // науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011. – № 21. С. 143-151.

8. Проблеми та перспективи покращення інвестиційного клімату України // Економічні науки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=20342>.
9. Крюкова І.О. Інноваційна модель розвитку підприємств молокопереробної галузі / І.О. Крюкова, І.Ю. Гришова // Вектор науки Тольяттинського державного університету. Серія: Економіка і управління. – 2014. - № 1(16). – С. 20-24.
10. Гришова І.Ю. Стратегічне розв'язання підприємств агропродовольственої сфери в контексті соціальної відповідальності бізнесу./ І.Ю. Гришова, В.В.Сафонов// Стратегічне планування розвитку міст і регіонів. Памяти першого ректора ТГУ С.Ф. Жилкіна : IV Міжнародна науково-практична конференція (Тольятти, 30 червня 2014 року) : збірник наукових праць : в 2 ч. / отв. ред. Ю.А. Анисимова. – Тольятти : Изд-во ТГУ, 2014. – Ч. 1. – С.27-32.
11. Кужель В.В. Методологічні основи формування стратегій підвищення конкурентоспособності підприємства /В.В. Кужель // Стратегічне планування розвитку міст і регіонів. IV Міжнародна науково-практична конференція. Збірник наукових праць. – 2014. – Ч.1.- С. 48-53.
12. Kuzhel V. The theoretical basis of investment support of the development of the enterprises of agro food sphere. / V. Kuzhel// Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Науковий збірник. Серія «Економічні науки». – 2014. - № 1(72). – С. 144-149.
13. Митяй О. В. Основні напрямки оцінки потенційних можливостей аграрних підприємств / О. В. Митяй // Весник науки Тольяттинського державного університету. – 2013. – № 3 (14). – С. 53-59
14. Крюкова І.А. Сучасні підходи до класифікації фінансових інновацій / І.А. Крюкова // Вектор науки Тольяттинського державного університету. Серія: Економіка і управління. – Тольятти, ТГУ. – 2013. - № 2 (13). – С. 40-45.